

*Harpáň, M.: Teória literatúry. Esa, Bratislava 1994, 288 s.*

Současný badateľský nezájem o koncipovanie literárnych teórií má hlbší kořeny; súvisí mj. s dekonštrukčným spôsobom myslenia, s rozrušovaním ustáleného významu a s orientáciou na vedomé zvolený chaos a nesystémovosť poznánia. Naopak každá vedecká príručka literárnej teórie predpokladá jistý "syntetizmus", tj. vyhranené stanovisko voči dominantným okruhom vymedzeného výskumu, špecifického jazyka a adekvátnych metód. Harpáňova práca, ktorá sa hlásí k metodologickému pluralizmu a ktorá reaguje na posledný výboje oboru (napr. teórie "simulácie" francouzského filozofa J. Baudrillarda), je kompozične rozčlenená do štych oddielov: 1. Podstata a výskum literatúry, 2. Štylistika, 3. Teória verša a 4. Teória literárnych druhov. Slavistické aspekty práce spochybňujú nejen v materiálu, ale také ve vytvárení obecného podložia konkrétnych literárnehistorických a literárnokritických úvah.

Úvodními časťami o vzťahu literatúry k lingvistiky a estetiky vrátane exkursu o metodológii literárnej vedy (sem je vsunutý stručný prehľad slovenskej literárnej historiografie) môže Harpáňova *Teória literatúry* vzdialene pripomínať *Theory of Literature* od A. Warrena a R. Wellka (New York, 1949) v tom zmysle, že informuje o základných princípoch modernej literárnej vedy. Hlavnú odlišnosť lze spaťovať v ponúkaní užšiemu chápaniu literárnej teórie, ktorá svoju koncepciu spíše navazuje na filologickú tradíciu poetiky a rétorických príručiek. Je tu jisté potlačenie toho, čo Wellk nazýva "vnějším prístupom" (extrinsic approach) k literatúre. V klasickom pojetí teórie literatúry totiž zahrnuje vedľa zkoumání podstaty umělecké literatúry a teórie literárneho díla (textu) i otázku literárneho procesu. Toto tvrzení je však možné relativizovať poukazom na prolínání literárněteoretických výskumů s problematikou

literární historie a literární kritiky (napr. oblast recepce a hodnocení uměleckého díla, vývojové zákonitosti literárního procesu apod.).

Harpáň věnuje pozornost zejména stylistické a genologické problematice verše a prózy; jeho teorie se tak stává převážně teorií literárního díla vybudovanou na sémiotickém a interpretačně komunikačním podkladu. V tomto ohledu Harpáň čerpá z metodologických postulátů poststrukturalistických konceptů, generativní poetiky a naratologie, teorie informace a komunikace, také z hermeneuticko-filologické tradice. V důrazu na kategorii stylu je patrný vliv "nitranské" školy, Mikovy koncepce výrazové soustavy, kde styl se chápe jako funkční začlenění textu, jako konfigurace výrazových vlastností projevu. Výkladem stylu badatel podmiňuje jazyk, téma, kompozici a další volbu výrazových prostředků; proto např. pojmy jako téma, motiv, látka nejsou pojednány samostatně, ale v rámci genologické analýzy epiky. Právě ve spojení stylistického přístupu se zkoumáním žánrových struktur se projevují impulsy tzv. záhřebské školy (A. Flaker, Z. Škreb aj.), která vychází z pojetí literárního díla jako "konkrétního uměného slova", na němž závisí realizace a míra estetické funkce.

Harpáňova *Teória literatúry* sympatickým spôsobom vstupuje do diskusi o charakteru súčasnej literárnej vedy tým, že sa pokouší prekonať jej parciálnosť. Badateľovo metodologické východisko pritom symptomaticky charakterizuje optimistické presvedčením o perspektívnom a zdieľaním nedosažitelným ideálom propojiť ve studiu slovesného umění strukturální a hermeneutické hledisko, tedy skloubit subjektivní zážitek s racionalitou a exaktností ryze vědeckého myšlení.

*Miloš Zelenka*

